

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΠΙΤΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΦΟΒΟΥ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ (ΑΝ)ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Ανάτυπο από την «ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ»
Τεύχος 8-9/Έτος 2006

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα • Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας*

ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Ο φόβος του εγκλήματος αποτελεί πλέον έναν ιδιαίτερο τομέα επιστημονικής μελέτης της Εγκληματολογίας. Στο πλαίσιο αυτό διερευνώνται οι εννοιολογικές του ασάφειες σε συνάρτηση με τους εξηγητικούς παράγοντες και τις συνέπειες της έκτασης και έντασης του φαινομένου τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και στην αντεγκληματική πολιτική. Η παρούσα μελέτη προσεγγίζει σφαιρικά το θέμα μέσα από την αναφορά σε σύγχρονα πορίσματα ελληνικών και διεθνών ερευνών, με έμφαση στην ελληνική πραγματικότητα.

Fear of crime constitutes a particular section of scientific study in Criminology. In this publication the author searches its semantic obscurities in connection with the explanatory factors and the consequences of the extent and the tension of this phenomenon in the individual level as well as in criminal policy. She gives a global approach of the subject using the contemporary conclusions of greek and international researches.

Ι. Οι αντιφάσεις της ανασφάλειας

Οι έρευνες για το φόβο του εγκλήματος –αυτόνομες ή ενταγμένες στο ευρύτερο πλαίσιο των ερευνών θυματοποίησης– ξεκίνησαν γύρω στο 1970 (Επιτροπή Katzenbach στις ΗΠΑ και Επιτροπή Prevost στον Καναδά)¹ και συνεχίστηκαν με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό, κατά τρόπο ώστε η δεκαετία του 1980 να θεωρείται ο «χρυσός αιώνας»² τους. Οι έρευνες αυτές συνεχίζονται με αμείωτο ενδιαφέρον έως τις μέρες μας, ενώ τελειοποιούνται ταυτόχρονα μεθοδολογικά, εμπλουτιζόμενες και με ποιοτικά χαρακτηριστικά που τους επιτρέπουν την απαραίτητη εμβάθυνση.

Από πολύ νωρίς διαπιστώθηκαν ορισμένες «αντιφάσεις» ή κατ' άλλους «παράδοξα»,³ τα οποία έπρεπε να διασαφηνιστούν. Ένα από αυτά –και ίσως το βασικότερο– είναι η αναντιστοιχία μεταξύ των δεικτών εγκληματικότητας και φόβου του εγκλήματος. Αν και είχε διαπιστωθεί αρχικά⁴ ότι η ένταση του φόβου του εγκλήματος συνέπιπτε με εκείνη της εγκληματικότητας που σημειώθηκε τη δεκαετία του 1970, γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι η ένταση αυτή δεν μειωνόταν με τους ίδιους ρυθμούς που μειώθηκε το έγκλημα. Κάτι παρόμοιο προκύπτει, εξάλλου, και από τις πρόσφατες γαλλικές έρευνες θυματοποίησης, σύμφωνα με τις οποίες «η ανασφάλεια εμφανίζεται είτε ως πολύ εξαρτημένη είτε ως σχετικά αποσπασιοποιημένη από την εγκληματικότητα».⁵ Προκειμένου να εξηγηθεί αυτή η ασάφεια, κρίνεται απαραίτητη η διάκριση που θεμελίωσε ήδη από το 1971 ο Furstenberg,⁶ μεταξύ άμεσου φόβου θυματοποίησης, ο οποίος αφορά το ίδιο το υποκείμενο και την οικογένειά του, και πρόσληψης της εγκληματικότητας ως σοβαρού κοινωνικού προβλήματος, το οποίο του δημιουργεί ανησυχία, ακόμα και αν δεν το αφορά άμεσα. Αντίστοιχη είναι και η μεταγενέστερη διάκριση του Louis-Guérin, μεταξύ σοβαρών προσωπικών και κοινωνικών ζητημάτων.⁷

Ένα άλλο “παράδοξο” το οποίο, επίσης, επιχειρεί η επιστημονική εμπειρία να διευκρινίσει είναι η μεγάλη απόσταση μεταξύ της μικρής θυματοποίησης ορισμένων κατηγοριών ατόμων –όπως είναι οι γυναίκες και οι ηλικιωμένοι– και του

ιδιαίτερα μεγάλου φόβου τους για το έγκλημα. Σχετικά με το θέμα αυτό, ο Steven Balkin έχει υποστηρίξει ήδη από το 1979, ότι «το ενδεχόμενο θυματοποίησης αποτελεί συνάρτηση των δεικτών εγκληματικότητας μιας περιοχής όσο και των επιλογών των ατόμων για να την αποφύγουν. Ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια στηρίζονται πάνω σ' αυτήν την ex ante εγκληματικότητα και όχι στο δείκτη εγκληματικότητας».⁸ Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, ορισμένα άτομα, παρότι παρουσιάζουν μια υψηλή διακινδύνευση θυματοποίησης, δεν θυματοποιούνται επειδή δεν εκτίθενται στους κινδύνους.

* Τμήμα του παρόντος συμπεριελήφθη σε προφορική εισήγηση της συγγραφέως στο πλαίσιο επιστημονικής εκδήλωσης της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, την 30.3.2006.

1. President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice: The challenge of crime in a free society (1967) & Task force report: Crime and its impact - An assessment (1967a), Washington D.C., Government Printing Office. Commission d'enquête sur l'Administration de la Justice en matière criminelle et pénale, La société face au crime, Montréal, Editions officielles du Québec, 1968, 1970.
2. J. Ditton with S. Farrall, J. Bannister and E. Gilchrist, "Crime surveys and the measurement problem: fear of crime", στο V. Jupp, P. Davies, P. Francis (Eds), Doing criminological research, Sage 2000, 142-156(142).
3. P. Tremblay, G. Cordeau, J. Kaczorowski, La peur du crime et ses paradoxes: cartes mentales, écologie criminelle et sentiment d'insécurité, στο Revue Canadienne de Criminologie, Janvier 1993, 1-18.
4. R. Taylor, M. Hale, Testing alternative models of fear of crime, στο The Journal of Criminal Law and Criminology, vol.77, 1986, 151-189(152).
5. Ph. Robert, M-L. Pottier, Les préoccupations sécuritaires: une mutation?, στο Revue française de sociologie, 2004, 211-242(217).
6. F. Furstenberg, Public reaction to crime in streets, στο American scholar, vol.40, 1971, 601-610.
7. Ο Ch. Louis-Guérin αναφέρεται πιο συγκεκριμένα σε "saillance personnelle" και "saillance sociale", στο «Les réactions sociales du crime: peur et punitivité», Revue française de sociologie, vol.25, 1984, 623-635.
8. St. Balkin, Victimization rates, safety and fear of crime, στο Social Problems, vol.26, 1979, 343-357(344).

Είναι ερευνητικά διαπιστωμένο, παρόλα αυτά, ότι στη δημιουργία του αισθήματος του φόβου του εγκλήματος παρεμβάλλονται και μια σειρά άλλοι παράγοντες εκτός από εκείνους που συνδέονται με τις «αντικειμενικές» διαστάσεις της εγκληματικότητας. Έτσι, προσδιοριστικό ρόλο διαδραματίζουν:⁹

- 1) το γεγονός ότι κάποιος είναι ή αισθάνεται ότι είναι *ευάλωτος* απέναντι στην απειλή θυματοποίησης,
- 2) η έκταση, η μορφή και η πηγή πληροφορήσεως για τη *θυματοποίηση* - εφόσον στις περισσότερες περιπτώσεις δεν υπάρχει άμεση εμπειρία,
- 3) οι *περιβαλλοντικές* συνθήκες,
- 4) η εμπιστοσύνη στην *αστυνομία* και τη *δικαιοσύνη*,
- 5) η *πρόσληψη προσωπικού κινδύνου* θυματοποίησης και
- 6) το είδος και η βαρύτητα των *εγκλημάτων*.

Ο ρόλος των ιδεολογικο-πολιτικών προσανατολισμών, του μορφωτικού επιπέδου, του άτυπου κοινωνικού ελέγχου και της δυναμικής των κοινωνικών δικτύων, αποδεικνύεται, άλλωστε, σημαντικότερος στη δημιουργία της γενικότερης ανησυχίας για τις διαστάσεις του εγκλήματος, προσλαμβάνομένου ως κατ' εξοχήν κοινωνικού προβλήματος.¹⁰ Παρόλα αυτά, είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να τεθούν τέτοια διαχωριστικά κατά την εμπειρική διερεύνηση σύνθετων κοινωνιοψυχολογικών φαινομένων, όπως είναι η ανασφάλεια.

II. Η ανάγκη εννοιολογικής οριοθέτησης της «ανασφάλειας»

Στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες διαπιστώνεται μια τάση ταύτισης των ατομικών και συλλογικών ανασφαλειών με το φόβο του εγκλήματος. Το σχετικό με το έγκλημα αίσθημα ανασφάλειας δεν περιορίζεται, σύμφωνα με τη διεθνή ερευνητική εμπειρία, στην εντύπωση πως το έγκλημα αποτελεί μια απειλή πραγματική και δεόντως σοβαρή, ώστε να επηρεάζει τη διαχείριση της καθημερινότητας σε ατομικό επίπεδο,¹¹ αλλά αντανακλά τις γενικότερες ανασφάλειες των πολιτών, οι οποίες συνδέονται τόσο με την ποιότητα ζωής και τους πραγματικούς κινδύνους όσο και με την αμφισβήτηση της ικανότητας των αρμοδίων υπηρεσιών για παροχή αποτελεσματικής προστασίας.¹²

Η τάση αυτή οδηγεί σε υπερβολικές εκτιμήσεις αναφορικά με τις διαστάσεις του εγκληματικού φαινομένου καθώς και σε λανθασμένες αξιολογήσεις των συνδεομένων με αυτό «απειλών», εφόσον ο φόβος του εγκλήματος δεν απορρέει αποκλειστικά από προσωπικές εμπειρίες, αλλά και από την πρόσληψη της εμπειρίας άλλων ατόμων, όπως αυτή διαμορφώνεται αρκετά συχνά, από τις διάφορες πηγές πληροφορήσεως.¹³

Οι ερευνητικά τεκμηριωμένες δυσχέρειες σύνδεσης της ανασφάλειας με το έγκλημα ενίσχυσαν, εξάλλου, τον προβληματισμό γύρω από τον εννοιολογικό προσδιορισμό της. Μια βασική διάκριση που θεμελιώθηκε σχετικά έγκαιρα και συμβάλλει σημαντικά στη μελέτη του φαινομένου είναι η προαναφερθείσα μεταξύ *φόβου του εγκλήματος* (*fear of crime*,

peur du crime) και *ανησυχίας* (*concern, préoccupation*). Στην πρώτη περίπτωση, ο φόβος ορίζεται ως το συλλογικό άγχος των κατοίκων μιας περιοχής, μιας πόλης ή χώρας, το οποίο προέρχεται από το φόβο πιθανής θυματοποίησης των ιδίων ή κοντινών τους προσώπων από βίαιες (κατά κύριο λόγο) εγκληματικές επιθέσεις¹⁴ και ως εκ τούτου συνδέεται και με τους δείκτες εγκληματικότητας ή θυματοποίησης της περιοχής. Παρόλα αυτά, η πρόσληψη των απειλών υποκειμενοποιείται στη βάση του «*ευάλωτου*» ή διαφορετικά της «*ευπάθειας*» (*vulnerability*),¹⁵ την οποία αποδίδουν τα άτομα στον εαυτό τους ή στους οικείους τους.¹⁶

Στη δεύτερη περίπτωση, η ανασφάλεια είναι γενικότερη και «εστιάζει στην εγκληματικότητα ως κοινωνικό πρόβλημα και όχι ως προσωπική κατάσταση».¹⁷ Στην ανασφάλεια αυτής της μορφής αναφέρονται πιθανότατα πολλοί από εκείνους που απαντούν στις σχετικές έρευνες και δημοσκοπήσεις ότι φοβούνται πως θα θυματοποιηθούν, εκφράζοντας τις γενικότερες κοινωνικές τους ανησυχίες μέσα από τη «συμβολικά πυκνή έννοια του εγκλήματος».¹⁸

Η έκφραση παρόμοιων συναισθημάτων συναρτάται θετικά με μια σειρά από διαφορετικές προέλευσης παράγοντες, όπως τα στοιχεία που συνθέτουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων μιας περιοχής, η εμπιστοσύνη τους στο ποινικό σύστημα, αλλά και οι ευρύτερες κοινωνικο-ιδεολογικές τους αντιλήψεις. Ο κλονισμός αυτός της εμπιστοσύνης των πολιτών αντανακλά, αρκετά συχνά, και τη γενικότερη περί κρατικής αδυναμίας εντύπωση και θέτει, άρα, σε αμφισβήτηση

9. St. Box, C. Hale, G. Andrews, Explaining fear of crime, στο *British Journal of Criminology*, Vol.28, 1988, 340-356(341).

10. M. Killias, Ch. Clerici, Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime, στο *British Journal of Criminology*, vol.40, 2000, 437-450, R. Taylor, M. Hale, Testing alternative models of fear of crime, ό.ν., 1986, Ph. Robert, M-L. Pottier, Les préoccupations sécuritaires: une mutation?, ό.ν., 2004.

11. Σύμφωνα με τον ορισμό του M. Killias, Précis de criminologie, Staempfli Editions SA Berne, 2001, 399.

12. Forum Européen pour la Sécurité Urbaine, Outils pour l'action, Paris, 1996, 19.

13. Lupton D. & Tulloch J., Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition, στο *British Journal of Criminology*, Vol.50, No 3, 1999, 507-523(521).

14. Léauté J., Criminologie et Pénologie, Les cours du droit, Paris, Cujas, x.x., σελ. 16.

15. Για τον προσδιοριστικό ρόλο της μεταβλητής αυτής, βλ. Killias (2001), Killias & Clerici (2000), Box, Hale, Andrews (1988), Taylor & Hale (1986), ό.ν.

16. Ph. Robert, M-L. Pottier, Les préoccupations sécuritaires: une mutation?, ό.ν., 2004, 218.

17. Το ίδιο.

18. Σύμφωνα με τη διάκριση του J. Jackson, Experience and expression. Social and cultural significance in the fear of crime, στο *British Journal of Criminology*, Vol.44, 2004, 946-966(962-3), μεταξύ *expressive* και *experienced fear*: στην πρώτη περίπτωση ο φόβος του εγκλήματος προσεγγίζεται ως «*έκφραση συσχετιζόμενων ανησυχιών*», ενώ στη δεύτερη ως «*αθροισμένες εκφράσεις απειλής και ευπάθειας*».

το ίδιο το κράτος το οποίο έχει την ευθύνη εγγύησης της *ατομικής ασφάλειας* του προσώπου σε κάθε στοιχειωδώς ευνομούμενη πολιτεία.¹⁹

Στο πλαίσιο αυτό, και υπό την επίδραση του σημαντικού ρόλου τόσο των μέσων μαζικής ενημέρωσης²⁰ όσο και της πολιτικής εκμετάλλευσης θεμάτων σχετικών με την εγκληματικότητα, μεγάλες μερίδες πολιτών αναπτύσσουν ιδιαίτερα τιμωρητικές και μη ανεκτικές στάσεις²¹ απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, οι οποίες λόγω ηλικίας, εθνικής προέλευσης και οικονομικής κατάστασης συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη καχυποψία.²² Όπως αναφέρουν, μάλιστα, χαρακτηριστικά οι *Robert & Pottier*,²³ «η σχετική με την ασφάλεια ανησυχία, συμβαδίζει με την τιμωρητικότητα και την ξενοφοβία: αυτές οι τρεις διαστάσεις αποτελούν ένα είδος στέρεου συνδρόμου συμπεριφοράς».

III. Εξηγητικοί παράγοντες

1. Ο ρόλος του «ευάλωτου»

Παρότι η θεωρητική συζήτηση για το ρόλο του «ευάλωτου» στην εκδήλωση ανασφάλειας και φόβου του εγκλήματος δεν είναι καινούρια, ο πρώτος που παρουσίασε ένα θεωρητικό μοντέλο βασισμένο στην κομβική αυτή έννοια είναι ο Ελβετός Καθηγητής Εγκληματολογίας *Martin Killias*, το 1990.²⁴ Το εν λόγω μοντέλο διακρίνει μεταξύ: α) προσωπικών, κοινωνικών και καταστασιακών όψεων του «ευάλωτου» (φύλο, ηλικία, περιοχή κατοικίας, χαρακτηριστικά γειτονιάς, π.χ., σημάδια περιβαλλοντικής υποβάθμισης) και β) διαστάσεων των απειλών (πιθανότητα εγκλήματος, σοβαρότητα των ανεπιθύμητων συνεπειών και η αίσθηση περί αδυναμίας ελέγχου των καταστάσεων αυτών). Βάσει αυτών, ο φόβος του εγκλήματος εκδηλώνεται, όταν:²⁵

α) ο κίνδυνος εμφάνισης ενός δυσάρεστου περιστατικού δεν είναι αμελητέος,

β) οι δυνατότητες άμυνας ή ήρωσασίας φαίνονται ανεπαρκείς για την αντιμετώπισή του, και

γ) οι προβλεπόμενες συνέπειες είναι πολύ δυσάρεστες και υπάρχει αδυναμία αποτροπής τους.

Όλα τα παραπάνω διαθέτουν ταυτόχρονα, μία διάσταση σωματική, μία κοινωνική και μία περιστασιακή, οι οποίες αποτελούν τις εννέα διαστάσεις του «ευάλωτου». Κάτω απ' αυτό το πρίσμα οι γυναίκες, οι ηλικιωμένοι, οι φτωχοί και οι μειονότητες εμπίπτουν συχνότερα στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Ειδικά για τις γυναίκες, στις οποίες τα καταγραφόμενα ποσοστά ανασφάλειας είναι παντού πολύ υψηλότερα, αξίζει να αναφερθεί και το λεγόμενο *shadow effect* του φόβου του βιασμού, το οποίο συνοδεύει κάθε άλλη εγκληματική απειλή, κατά τρόπο ώστε πίσω από κάθε απειλητική κατάσταση να διαγράφεται και ο κίνδυνος σεξουαλικής επίθεσης.²⁶ Η εικόνα των «φοβισμένων» γυναικών, παρά την κριτική την οποία έχει δεχθεί ως στερεοτυπική,²⁷ επαληθεύεται από το σύνολο της ελληνικής και διεθνούς ερευνητικής εμπειρίας. Ενδεικτικά είναι και τα πορίσματα της τελευταίας δημοσιευμένης Διεθνούς Έρευνας Θυματοποίησης (*ICVS*), το «σημαντικότερο συμπέρασμα» της οποίας θα μπορούσε να είναι ότι

«οι γυναίκες είναι παντού περισσότερο ανασφαλείς από τους άνδρες».²⁸

Σύμφωνα με τα πορίσματα της ελληνικής έρευνας στους κατοίκους πέντε αθηναϊκών περιοχών το 1998,²⁹ οι γυναίκες αποτελούσαν το 71,9% του συνόλου των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι «υπάρχουν περιοχές στο δήμο τους, όπου φοβούνται να κυκλοφορήσουν μόνες». Και η πρόσφατη έρευνα σε κατοίκους τριών περιοχών της ελληνικής πρωτεύουσας που πραγματοποιήθηκε το 2004,³⁰ διαπίστωσε ότι το ποσοστό ανασφάλειας μεταξύ των γυναικών ήταν σχεδόν διπλάσιο από το αντίστοιχο των ανδρών (64,6% vs 35,4%).

Η στατιστική ανάλυση παλινδρόμησης των δεδομένων της εν λόγω έρευνας κατατάσσει, μάλιστα, το φύλο μεταξύ των τεσσάρων σημαντικότερων παραγόντων που επηρεάζουν

19. Σύμφωνα με τον *I. Μανωλεδάκη*, Δημοκρατία-Ελευθερία-Ασφάλεια. Το τρίπτυχο της ιδανικής πολιτείας, Σάκουλης, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, 21, «Η ατομική ασφάλεια συνίσταται στην έλλειψη κινδύνου για τα προσωπικά αγαθά του ατόμου (τη ζωή, σωματική ακεραιότητα, προσωπική ελευθερία, ιδιοκτησία) προερχομένου από ενέργειες τόσο των οργάνων της εξουσίας, όσο και των άλλων ατόμων εντός του κοινωνικού χώρου».

20. *R. Cario*, Médias et insécurité: entre droit d'informer et illusions sécuritaires, Recueil Dalloz, 2/2004, 75-80.

21. *Bñ.*, αντί άλλων *H. Kury, J. Obergfell-Fuchs, G. Woessner, M. Wuerger*, Fear of crime and victimization, στο P. Nieuwbeerta (Ed.), Crime victimization in comparative perspective, Boom Juridische uitgevers, Den Haag, 2002, 317-334 και *Zvekick U.*, Les attitudes des victimes envers la police et la punitivité: résultats des sondages internationaux de victimisation, στο Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique, 1/1997, 3-16.

22. *X. Ζαραφωνίτου*, Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», στο Ποινικός Λόγος, 4/2004, 2049-2059.

23. *Ph. Robert, M-L. Pottier*, Les préoccupations sécuritaires: une mutation?, ό.π., 2004, 218.

24. *M. Killias*, Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime, στο Violence and victim, vol.5, 1990, 97-108. *Killias M. & Clerici Ch.*, Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime, ό.π., 2000.

25. *M. Killias*, Précis de criminologie, ό.π., 2001, 411.

26. *Ph. Robert, M-L. Pottier*, Les préoccupations sécuritaires: une mutation?, ό.π., 2004, 217.

27. *E. Gilchrist, J. Bannister, J. Ditton, S. Farrall*, Women and the fear of crime, στο British Journal of Criminology, 2/38, 1998, 283-297(284).

28. *G. Vanderveen*, Experiencing safety. Proposing a novel approach to scout differences between men and women, P. Nieuwbeerta (Ed.), Crime victimization in comparative perspective, Netherlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Den Haag 2002, 335-351(348).

29. *X. Ζαραφωνίτου*, Ο φόβος του εγκλήματος, Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης, Εκδόσεις Α. Σάκουλη, 2002, 105 (ελληνικά-αγγλικά).

30. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε υπό την επιστημονική ευθύνη της γράφουσας στο πλαίσιο του ΜΠΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Στην ερευνητική ομάδα συμμετείχαν οι μεταπτυχιακοί φοιτητές: Α. Μάσπερο, Ε. Μπακιρλή, Ευ. Χαϊνάς, Κ. Χουζούρης. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 450 κατοίκους δύο δήμων της Δ. Αττικής και μιας κεντρικής περιοχής του Δ. Αθηνών.

την ανασφάλεια του δείγματος και οι οποίοι είναι: το φύλο (γυναίκες), η περιοχή κατοικίας (κέντρο), το ανικανοποίητο από την ποιότητα ζωής και η θυματοποίηση. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, οι γυναίκες αισθάνονται σχεδόν πέντε φορές (4,792) μεγαλύτερη ανασφάλεια από τους άνδρες. Η διαφορά γίνεται ακόμα μεγαλύτερη στις απομακρυσμένες από το κέντρο της πόλης περιοχές.

Σε κάθε περίπτωση, τα συνοδικά ποσοστά του φόβου του εγκλήματος στους κατοίκους της ελληνικής πρωτεύουσας καταγράφονται σε πολύ υψηλά επίπεδα ήδη από το 1998, οπότε άγγιζαν το 58,7%, ενώ το 2004 το ποσοστό αυτό μειώθηκε λίγο και έφθασε το 52,7%. Η εικόνα αυτή επαληθεύεται, εξάλλου, και από τα πορίσματα της πρόσφατης Ευρωπαϊκής Έρευνας Θυματοποίησης (EUICS),³¹ η οποία πραγματοποιήθηκε στις δεκαπέντε χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 2005. Σύμφωνα με τα πορίσματα της αυτής, οι Αθηναίοι καταλαμβάνουν την πρώτη θέση μεταξύ του συνόλου των κατοίκων των ευρωπαϊκών πρωτευουσών που δηλώνουν ότι αντιμετωπίζουν συχνά προβλήματα με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (52%) και τη δεύτερη θέση αντίστοιχα, όταν πρόκειται για προβλήματα βίας (24%). Στην περίπτωση αυτή, την πρώτη θέση καταλαμβάνουν οι κάτοικοι των Βρυξελλών (26%), οι οποίοι κατατάσσονται δεύτεροι στα σχετικά με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας προβλήματα (46%). Ακολουθούν και στις δύο περιπτώσεις οι κάτοικοι του Λονδίνου, ενώ στις τελευταίες θέσεις βρίσκουμε τη Στοκχόλμη και το Ελσίνκι.³²

2. Ο ρόλος της εμπειρίας θυματοποίησης

Η σχετική με το έγκλημα ανασφάλεια επηρεάζεται, επίσης, από την ύπαρξη άμεσης εμπειρίας θυματοποίησης αλλά και από τη γνώση των εμπειριών ατόμων που προέρχονται από τον κοινωνικό περίγυρο του υποκειμένου (έμμεση θυματοποίηση). Στην περίπτωση που η εμπειρία θυματοποίησης προέρχεται από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, αναδεικνύεται ο ιδιαίτερα σημαντικός ρόλος των ΜΜΕ ως πηγή της σχετικής πληροφόρησης.

Μεγάλη επιστημονική συζήτηση υπάρχει για τη σχέση της προηγούμενης εμπειρίας θυματοποίησης με το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας. Τα ερευνητικά πορίσματα δεν παρουσιάζουν ομοιομορφία στην προκειμένη περίπτωση, ενώ διακρίνουν ανάλογα και με το είδος του εγκλήματος. Έτσι, παρότι η έρευνα του Skogan³³ για τη θυματοποίηση 1738 ατόμων δύο αμερικανικών πόλεων και την εξέλιξή της σε διάστημα δώδεκα μηνών, διαπίστωσε την ένταση του αισθήματος αυτού μετά από κάθε θυματοποίηση, οι περισσότερες έρευνες καταλήγουν σε αντίθετα αποτελέσματα και κάποιοι μιλούν για την «εξουδετέρωση» της συγκίνησης που προκαλεί η θυματοποίηση και άρα, την άμβλυση του σχετικού φόβου³⁴ και την αποδραματοποίηση της εγκληματικότητας.³⁵

Σύμφωνα με την ανάλυση των πορισμάτων της βρετανικής έρευνας θυματοποίησης³⁶ ο συσχετισμός του φόβου του εγκλήματος με τη θυματοποίηση είναι μάλλον αρνητικός. Διατυπώνονται, ωστόσο, τρεις βασικές εξηγήσεις οι οποίες διασαφηνίζουν τη σύνθετη αυτή σχέση:³⁷ α) τα θύματα λαμ-

βάνουν μέτρα αυτοπροστασίας και για το λόγο αυτό δεν ανησυχούν,³⁸ β) ορισμένα θύματα ουδετεροποιούν τις αρνητικές συνέπειες της θυματοποίησής τους και έτσι ανησυχούν λιγότερο και γ) κάποια άλλα θύματα αφήνουν, απλά, την εμπειρία να ατροφήσει με το πέρασμα του χρόνου. Διαφορετική είναι, παρόλα αυτά, η εικόνα στην περίπτωση που η σχέση αυτή εξετάζεται σε περιβάλλον που υψηλό δείκτη «αντικοινωνικών συμπεριφορών». Στο πλαίσιο αυτό παρατηρήθηκε, σύμφωνα με τα παραπάνω, ότι η θυματοποίηση αυξάνει το φόβο του εγκλήματος.³⁹

Η σύνδεση της θυματοποίησης με το φόβο του εγκλήματος προκύπτει, ωστόσο, με σταθερότητα και σαφήνεια από τις ελληνικές έρευνες. Σύμφωνα, ειδικότερα, με την τελευταία έρευνα για το φόβο του εγκλήματος (2004), διαπιστώθηκε ότι το ποσοστό εκείνων που αισθάνονται ανασφάλεια μεταξύ των θυμάτων ήταν πολύ μεγαλύτερο σε σχέση με τα μη θύματα (72,8% vs 47,5%). Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η ανάλυση παλινδρόμησης, βάσει της οποίας όσοι έχουν πέσει θύματα κάποιου αδικήματος αισθάνονται σχεδόν τρεις φορές (2,942) μεγαλύτερη ανασφάλεια από τους υπόλοιπους. Παρόμοια εικόνα συνάγεται και από τα προγενέστερα ερευνητικά δεδομένα,⁴⁰ η πολυμεταβλητή ανάλυση των οποίων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι εμπειρία θυματοποίησης κατά το προηγούμενο της έρευνας έτος, σχεδόν διπλασιάζει (87%) το λόγο συμπληρωματικών πιθανοτήτων φόβου.⁴¹

Η εξέταση της προαναφερθείσας υπόθεσης για το ρόλο των μέτρων αυτοπροστασίας τα οποία λαμβάνουν ενδεχομένως τα θύματα, στη μείωση του φόβου τους, έγινε στην τελευταία

31. European Union International Crime Survey (EUICS) Consortium, Research papers, 2005.

32. G. Hideg & R. Manchin, Environment and safety in European capitals, Research paper, EUICS Consortium, 2005, 1-9(3).

33. Skogan W.G., The impact of victimisation on fear, στο Crime and Delinquency, 33/1987, 135-154.

34. St. Box, C. Hale, G. Andrews, Explaining fear of crime, ό.π., 1988.

35. M. Killias, Précis de criminologie, ό.π., 2001, 400.

36. St. Box, C. Hale, G. Andrews, Explaining fear of crime, ό.π., 1988, 352.

37. Το ίδιο.

38. Και ο M. Killias, (Précis de criminologie, ό.π., 2001, 402) υποστηρίζει, επίσης, ότι τα μέτρα αυτοπροστασίας και αυτοπεριορισμών που λαμβάνονται μετά την πρώτη θυματοποίηση μειώνουν το φόβο του εγκλήματος και εξηγούν, άρα, τον αρνητικό συσχετισμό του με την εμπειρία θυματοποίησης.

39. St. Box, C. Hale, G. Andrews, ό.π., 1988. Ως πιθανές εξηγήσεις διατυπώνονται, στο πλαίσιο αυτό, η δυσχέρεια που αντιμετωπίζουν τα θύματα για τη λήψη μέτρων αυτοπροστασίας που να τα εκλαμβάνουν ως αποτελεσματικά για την αντιμετώπιση των κινδύνων και απειλών που συνδέονται με τις εν λόγω περιοχές, ενώ δυσχεραίνεται και η διαδικασία ουδετεροποίησης και άμβλυσης των αρνητικών συνεπειών της εμπειρίας τους ως θύματα, εξ αιτίας της διαρκούς επαφής τους με «σημάδια περιβαλλοντικής αταξίας», τα οποία όχι μόνο τους υπενθυμίζουν τη θυματοποίησή τους αλλά τους κάνουν να φοβούνται πιθανή επανάληψή της (352).

40. Χ. Ζαραφώνιτου, Ο φόβος του εγκλήματος, ό.π., 2002, 119 επ.

41. Α. Τσελώνη, Φόβος να περπατά κάποιος/α στη γειτονιά του/ης μόνος/η: Ανάλυση παλινδρόμησης και πολύ-επίπεδη ανάλυση, στο Χ. Ζαραφώνιτου, Ο φόβος του εγκλήματος, ό.π., 2002, 157-201(189).

αυτή έρευνα μέσα από την ερώτηση «τι άλλαξε στην καθημερινή σας ζωή μετά από τη θυματοποίησή τη δική σας ή κάποιων οικείων σας». Από τις καταγραφείσες απαντήσεις διαπιστώθηκε ότι περισσότεροι από το 50% των ερωτηθέντων δεν έλαβαν κανένα απολύτως μέτρο και απάντησαν είτε ότι «αισθάνονται γενικά ανασφαλείς» (31,4%), είτε πως «δεν άλλαξε τίποτα» (19,1%) και μόνο ένα 23,3% αναφέρθηκε στη λήψη μέτρων ασφαλείας στο σπίτι (κλειδαριές, συναγερμούς κ.λπ.),⁴² ενώ το 14,3% απάντησε πως αποφεύγει κάποιες περιοχές. Η εικόνα αυτή φαίνεται να επιβεβαιώνει, άρα, τη σχετική υπόθεση που εξηγεί εν μέρει το θετικό συσχετισμό μεταξύ θυματοποίησης και φόβου του εγκλήματος ως απόρροια και της μη λήψης ειδικότερων μέτρων αποφυγής του ενδεχομένου και νέας θυματοποίησής τους.⁴³ Ως πιθανή εξήγηση έχει, επίσης, διατυπωθεί το γεγονός ότι η θυματοποίηση στην Ελλάδα δεν είναι συχνή ούτε επαναλαμβανόμενη, ώστε να ουδετεροποιηθεί και, άρα, έχει της έντονες συνέπειες ενός τυχαίου αρνητικού συμβάντος, το οποίο προκαλεί μεγαλύτερη ανασφάλεια.⁴⁴ Το πιθανότερο είναι, ωστόσο, μέσα από το φόβο του εγκλήματος να εκφράζεται η γενικότερη ανασφάλεια και ανησυχία και το ανικανοποίητο που απορρέει από τις παρεχόμενες κρατικές υπηρεσίες τόσο στον τομέα της προστασίας από το έγκλημα όσο και σε γενικότερους τομείς που διαμορφώνουν την ποιότητα ζωής.

Αρκετά σημαντικός αποδεικνύεται επίσης και ο ρόλος της έμμεσης θυματοποίησης στην ένταση του φόβου του εγκλήματος. Σύμφωνα και με τα προαναφερθέντα ελληνικά ερευνητικά πορίσματα (2004), διαπιστώθηκε ότι όσοι είχαν προηγούμενη εμπειρία έμμεσης θυματοποίησης ήταν περισσότερο ανασφαλείς από εκείνους που δεν δήλωσαν κάτι αντίστοιχο (61,1% vs 43,6%) και άρα, τα επίπεδα ασφάλειας ήταν υψηλότερα μεταξύ αυτών των τελευταίων σε σχέση με όσους κατέγραψαν έμμεση θυματοποίηση (56,4% vs 38,9%). Η επίδραση της έμμεσης θυματοποίησης, στο πλαίσιο της προκειμένης έρευνας, φαίνεται ωστόσο λιγότερο σημαντική από εκείνη της προαναφερθείσας άμεσης εμπειρίας.

3. Ο ρόλος των ΜΜΕ

Το αίσθημα ανασφάλειας επηρεάζεται ακόμα περισσότερο όταν η πηγή πληροφόρησης για εγκληματικές θυματοποιήσεις είναι τα ΜΜΕ και ειδικότερα η τηλεόραση. Όπως είναι γνωστό, τα ΜΜΕ αποτελούν την κυριότερη πηγή πληροφόρησης για το έγκλημα και την ποινική δικαιοσύνη. Δεδομένου, μάλιστα του δραματοποιημένου, επιφανειακού και επαναλαμβανόμενου τρόπου παρουσίασης συγκεκριμένων κατηγοριών εγκλημάτων, δηλαδή εγκλημάτων βίας, ενέχονται για τη δημιουργία «ηθικού πανικού» και ενισχύουν έντονες τιμωρητικές στάσεις. Για το λόγο αυτό, βάσιμα υποστηρίζεται ο σημαντικότερος ρόλος τους στη δημιουργία ευρύτερης κοινωνικής ανησυχίας για το έγκλημα.⁴⁵ Σύμφωνα με την πρόσφατη ελληνική έρευνα, η τηλεόραση αποτελούσε την κυρίαρχη πηγή πληροφόρησης για το εγκληματικό φαινόμενο (με ποσοστό 50% περίπου), ακολουθούσαν οι εφημερίδες με 20% και το ραδιόφωνο με 14%, ενώ 15% περίπου ανέφεραν ως πηγή τους τον κοινωνικό περίγυρο. Αξίζει, επιπλέον να αναφερθεί ότι ενώ στο Κέντρο, σχεδόν οι μισοί ερωτηθέντες ανέφεραν ότι τα θύματα προέρχονταν από

το ευρύτερο και άρα πιο απομακρυσμένο περιβάλλον τους, στις υπόλοιπες περιοχές η αναφορά στην έμμεση θυματοποίηση προερχόταν από το άμεσο οικογενειακό ή δευτερευόντως το φιλικό τους περιβάλλον. Βάσιμα πιθανολογείται, επομένως, ότι η σχετική πληροφόρηση προέρχεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η διαπίστωση αυτή εμπλέκει τα ΜΜΕ ως σημαντικότερη πηγή πληροφόρησης για το έγκλημα στην κεντρική περιοχή της πρωτεύουσας, όπου εντοπίζονται σταθερά και τα υψηλότερα ποσοστά ανασφάλειας.

Παρόλα αυτά, η πλειονότητα του δείγματος αμφισβητούσε την αντικειμενικότητα των ΜΜΕ και το 63,2% πίστευε πως η παρουσίαση του εγκληματικού φαινομένου είναι λίγο έως καθόλου αντικειμενική.⁴⁶ Το ποσοστό αυτό ήταν μικρότερο μεταξύ όσων αισθάνονταν ανασφάλεια (54,7%), γεγονός που φανερώνει, άλλωστε, και τη μεγαλύτερη σύνδεση των ΜΜΕ με το φόβο του εγκλήματος.

4: Τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος

Παρότι κατά τη θεωρητική επεξεργασία οι παράγοντες δημιουργίας του φόβου του εγκλήματος εξετάζονται μεμονωμένα, κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην πράξη. Έτσι, η εξήγηση του σύνθετου φαινομένου της ανασφάλειας αναζητάται μέσα από την αλληλεπίδραση παραγόντων διαφορετικής προέλευσης. Ιδιαίτερα σημαντική αποδεικνύεται στο πλαίσιο αυτό, η περιοχή στην οποία κατοικεί κάποιος και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Η σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με το περιβάλλον των μεγάλων κυρίως πόλεων είναι αδιαμφισβήτητη.⁴⁷ Σ' αυτήν συντελούν σημαντικά οι διάφορες όψεις της εγκληματικότητας που συχνά εμφανίζονται στην πιο ακραία μορφή τους αλλά και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η

42. Στην κατάταξη των νοικοκυριών χωρίς μέτρα προστασίας (συναγερμούς, επιτήρηση γειτονιάς, κλειδαριές ασφαλείας) της ευρωπαϊκής έρευνας θυματοποίησης, η Αθήνα καταλαμβάνει την πέμπτη θέση με 12% (Μ.Ο.:11%). Σας πρώτες θέσεις βρίσκονται τα νοικοκυριά της Μαδρίτης, του Εδιμβούργου, του Παρισιού και της Κοπεγχάγης (25%, 23%, 22%, 15%) και στις τελευταίες του Λονδίνου και της Βουδαπέστης (2%), των οποίων οι κάτοικοι φαίνεται ότι δίνουν προτεραιότητα σε θέματα αυτοπροστασίας. Z. Nyiri, Crime and security in european capitals, EUCS Research papers, ό.π., 2005.

43. M. Killias, Précis de criminologie, ό.π., 2001, 402.

44. A. Τσελώνη, Φόβος να περπατά κάποιος/α στη γειτονιά του/ης μόνος/η: Ανάλυση παινδρόμησης και πολύ-επίπεδη ανάλυση, ό.π., 2002, 205.

45. R. Cario, Médias et insécurité: entre droit d'informer et illusions sécuritaires, ό.π., 2004, 75-80. Βλ. επίσης όσα αναφέρει ο Killias, Précis de Criminologie, ό.π., 2001, 422, και τις εκεί παραπομπές.

46. Στο σημείο αυτό τα ελληνικά ερευνητικά πορίσματα διαφοροποιούνται από τα αντίστοιχα των αμερικανικών ερευνών που αναφέρει ο J. Garofalo, Crime and the mass media: a selective review of research, στο Journal Research on Crime and Delinquency, 18/1981, 319-350(334).

47. Βλ. Αντί άλλων M. Killias & G. Riva, Crime et insécurité: un phénomène urbain?, στο Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique, 2/1984, 165-180, καθώς και X. Ζαχαρωάντου, Πόλη και φόβος του εγκλήματος: παραγοντικές εμπειρικές προσεγγίσεις και τοπικές πολιτικές πρόληψης, στο Ν. Κουράκης (Επιμ.) Μνήμη ΙΙ: Δασκαλόπουλου, Κ. Σταμάτη, Χ. Μπάκα, Τόμος Γ', Α. Σάκκουλας, Αθήνα, 1996, 801-818.

οποία παρά το γενικευμένο χαρακτήρα της, γίνεται εντονότερη στις περιοχές όπου συγκεντρώνονται τα σοβαρότερα κοινωνικά προβλήματα. Η μελέτη της ενδοαστιακής κατανομής του φόβου του εγκλήματος αναδεικνύει, επιπλέον, το σημαντικότατο ρόλο της απουσίας άτυπου κοινωνικού ελέγχου,⁴⁸ ως συνέπεια της χαλάρωσης των κοινωνικών δεσμών και της κοινωνικής συνοχής. Τα στοιχεία αυτά εντείνουν την ανασφάλεια που απορρέει από την πρόσληψη του εγκλήματος ως σοβαρής κοινωνικής απειλής και εφ' όσον συμπέσουν και με προσωπικά περιστατικά, όπως είναι η εμπειρία θυματοποίησης, συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση του φόβου του εγκλήματος.⁴⁹

Οι αμερικανικές και βρετανικές έρευνες συμπεριέλαβαν από πολύ νωρίς την εξέταση παραγόντων σχετικών με ό,τι όριζαν ως «περιβαλλοντική αταξία» ή «σημάδια αντικοινωνικότητας»,⁵⁰ όπως είναι σπασμένα τζάμια, γκράφιτι, σκουπίδια στους δρόμους, ερειπωμένα κτίρια, κακός φωτισμός δημόσιων χώρων κ.λπ. Οι συνοικίες των πόλεων που έχουν έντονα τα σημάδια περιθωριοποίησης και εγκατάλειψης σαγματοποιούνται ως «επικίνδυνες» ανεξάρτητα με το αν ταυτίζονται ή όχι με τόπους συγκέντρωσης εγκληματικότητας. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, οι ευκαιρίες εγκληματικής δράσης αυξάνονται στις εν λόγω περιοχές, όταν οι μη εγκληματικές μετακινήσεις και δραστηριότητες περιοριστούν εξ αιτίας του φόβου που προκαλεί η φήμη τους αυτή.⁵¹ Οι απόψεις αυτές εκφράστηκαν, άλληλωσε, καθοριστικά μέσα από την προσέγγιση των «σπασμένων τζαμιών»⁵² στην οποία στηρίχθηκαν και οι μετέπειτα πολιτικές «μηδενικής ανοχής».⁵³ Στις διάφορες μορφές περιβαλλοντικής αταξίας προσάθενται έτσι και συμπεριφορές ενδεικτικές «κοινωνικής αταξίας», οι οποίες δημιουργούν την εντύπωση απουσίας δημόσιας τάξης και ανικανότητας ελέγχου.⁵⁴

Μια κριτική ανάγνωση των πορισμάτων των ερευνών θυματοποίησης, στα οποία στηρίζονται οι παραπάνω συσχετισμοί οδηγεί, ωστόσο, σ' έναν εις βάθος προβληματισμό σχετικά με την έννοια που αποδίδεται από τους πολίτες στους όρους του εγκλήματος, της «αταξίας» και της κοινωνικής συνοχής, η οποία απειλείται από διαφόρων μορφών «αντικοινωνικότητες». Προς την κατεύθυνση αυτή αναπτύσσεται η τάση συνδυασμού των ποσοτικών με τις ποιοτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις στη διερεύνηση του σύνθετου φαινομένου του φόβου του εγκλήματος.⁵⁵ Μια τέτοια προσέγγιση εστιάζει στο «κοινωνικό νόημα» των εννοιών της «αντικοινωνικότητας» και της «κοινωνικής συνοχής».⁵⁶ Στο πλαίσιο αυτό, διαπιστώνεται ότι η ανησυχία για το έγκλημα «μορφοποιείται» από μια σειρά υποκειμενικές παραμέτρους, όπως είναι: η *ψυχολογική πρόσληψη του «ευάλπτου»*, οι *γενικότερες κοινωνικές στάσεις και αντιλήψεις και η εικόνα της καθημερινής διακινδύνευσης*.⁵⁷ Οι προσεγγίσεις αυτής της μορφής αναδεικνύουν, εξάλλου, το σημαντικό ρόλο της πληροφόρησης για το έγκλημα η οποία, ειδικά στα αστικά κέντρα, σχεδόν μονοπωλείται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Η πρόσφατη βρετανική έρευνα θυματοποίησης, η οποία χρησιμοποιεί παραδοσιακά την ποσοτική μεθοδολογία, συσχετίζει το φόβο του εγκλήματος με επτά δείκτες «αντικοινωνικής συμπεριφοράς»: *εγκαταλελειμμένα ή καμένα αυτοκίνητα, θορυβώδεις γείτονες ή παρέες, μεθυσμένοι σε δημόσιους*

χώρους, χρήστες ή διακινυτές ναρκωτικών, περιφερόμενες παρέες εφήβων στους δρόμους, απορρίμματα στους δρόμους, βανδαλισμοί, graffiti και άλλες εκ προθέσεως φθορές ιδιοκτησίας.⁵⁸ Πρόκειται ουσιαστικά για μικρές βαρύτητας αδικήματα ή για τα λεγόμενα *εγκλήματα του δρόμου* και μερικές φορές για μη αξιόποινες πράξεις, οι οποίες εκλαμβάνονται ως απειλητικές και αντιμετωπίζονται με αυστηρότητα.⁵⁹ Σχετική με την προσέγγιση της «περιβαλλοντικής αταξίας» είναι και η αναφερόμενη στην αξιολόγηση του περιβάλλοντος ερώ-

48. S. Boggs, Formal and informal control: An explanatory study of urban, suburban and rural orientations, στο *The Sociological Quarterly*, 12/1971, 319-327.

49. St. Box, C. Hale, G. Andrews, Explaining fear of crime, ό.π., 1988, 352.

50. Πρόκειται για το αμερικανικής προέλευσης θεωρητικό σχήμα των «δειγμάτων αντικοινωνικότητας» (signs of incivility), βλ. W. Skogan & M. Maxfield, Coping with crime: Individual and neighbourhood reactions, B. Hills, Sage Publ., 1981, D.A. Lewis & G. Salem, Fear of crime: Incivility and the production of a social problem, New Brunswick, Transactions, 1986, καθώς και A. Reiss, Why are communities important in understanding crime? A. Reiss & M. Tonry (Eds) Communities and crime, Univ. of Chicago Press, 1986, 1-33.

51. M. Cusson, Les zones urbaines criminelles, στο *Criminologie*, vol. XXII, 2/1989, 95-105.

52. J.Q. Wilson & G. Keeling, Broken windows, *The Atlantic Monthly*, March 1982, 29-37, όπως παραπέμπεται στο A. Crawford, Les politiques de sécurité locale et de prévention de la délinquance en Angleterre et au pays de Galle: Nouvelles stratégies et nouveaux développements, στο *Déviance et Société*, vol.25, 4/2001, 427-458(436).

53. Βλ. αντί άλλων Θ. Παπαθεοδώρου, Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική. Συγκριτική προσέγγιση, Νομική Βιβλιοθήκη, Β' έκδοση, 2005, 263 επ., καθώς και Χ. Ζαφαωνίτου, Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, 163 επ.

54. «The disorder perspective», σύμφωνα με τους R. Taylor, M. Hale, Testing alternative models of fear of crime, ό.π., 1986, 154.

55. Βλ. ενδεικτικά D. Lupton & J. Tulloch, Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition, στο *British Journal of Criminology*, ό.π., 1999, όπου εξετάζονται οι πολιτισμικές αναπαραστάσεις και τα διάφορα επίπεδα συμβολισμών που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του φόβου του εγκλήματος.

56. J. Jackson, Experience and expression. Social and cultural significance in the fear of crime, ό.π., 2004, 960.

57. Διαπιστώθηκε, για παράδειγμα, στο πλαίσιο της εν λόγω έρευνας ότι τα άτομα με περισσότερο «αυταρχικές» απόψεις για το «νόμο και την τάξη» προσλάμβαναν συχνότερα την εικόνα της «αταξίας» για το περιβάλλον τους και τη συνέδεαν ευκολότερα με προβλήματα συνείσεσης και κοινωνικής συνοχής και υποβάθμισης των κοινωνικών δεσμών και του άτυπου κοινωνικού ελέγχου. J. Jackson, ό.π., 960.

58. Ένας στους έξι (17%) θεωρεί ότι στην περιοχή της κατοικίας του υπάρχει υψηλό επίπεδο «αταξίας»: S. Nicolas, D. Povey, A. Walker & Ch. Kershaw, Home Office Statistical Bulletin, Crime in England and Wales 2004/2005, July 2005, National Statistics, 23.

59. Μέσα από παρόμοιες πολιτικές επεκτείνεται ουσιαστικά το πεδίο κατασταλτικής παρέμβασης του κράτους μέσα από το πρόσχημα της πρόληψης σοβαρότερων εγκλημάτων και της τήρησης της τάξης: Χ. Ζαφαωνίτου, Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», στο *Ποινικός Λόγος*, 4/2004, 2049-2059.

τηση που συμπεριέλαβε η ευρωπαϊκή έρευνα θυματοποίησης. Η ερώτηση αυτή εξετάζει τη στάση των κατοίκων των ευρωπαϊκών πρωτευουσών στη βάση ορισμένων χαρακτηριστικών που στοιχειοθετούν την έννοια του «υποβαθμισμένου» περιβάλλοντος (deprived area), δηλαδή: *νέοι στους δρόμους, άστεγοι, επαίτες, σκουπίδια, graffiti, βανδαλισμοί και δημόσια χρήση τοξικών ουσιών*.⁶⁰ Τα ερευνητικά δεδομένα κατατάσσουν τους κατοίκους της Αθήνας στην πρώτη θέση της αρνητικής αξιολόγησης με ποσοστό 86%, μαζί με τους κατοίκους της Βουδαπέστης. Ακολουθούν οι κάτοικοι των Βρυξελλών και του Παρισιού (84%), ενώ στην τελευταία θέση (άρα με την περισσότερη θετική εικόνα) βρίσκονται οι κάτοικοι της Λισσαβόνας (56%). Η στάση αυτή συναρτάται με την (αν)ασφάλεια.

Στην ειδικότερη ερώτηση που τέθηκε στο πλαίσιο της ίδιας έρευνας, αναφορικά με τα ναρκωτικά, οι Έλληνες καταλαμβάνουν επίσης την πρώτη θέση με ποσοστό 42% μεταξύ όλων των Ευρωπαίων που απαντούν ότι «συχνά ή αρκετά συχνά, μέσα στους τελευταίους δώδεκα μήνες, ήρθαν σε προσωπική επαφή με προβλήματα που συνδέονται με τα ναρκωτικά, στην περιοχή κατοικίας τους (δηλ., είδαν ανθρώπους να κάνουν χρήση ή διακίνηση, ή σύριγγες χρησιμοποιημένες κ.λπ.)». Ο ευρωπαϊκός μέσος όρος ήταν 17%, στη δεύτερη θέση κατατάσσονται οι Πορτογάλοι και στην τελευταία οι Σουηδοί και Φινλανδοί. Η εικόνα αυτή επαληθεύεται και από τις προαναφερθείσες ελληνικές έρευνες για το φόβο του εγκλήματος. Σύμφωνα, μάλιστα, με τα δεδομένα του 2004, ως «σημαντικότερες απειλές» ιεραρχούνται: τα ναρκωτικά, οι ληστείες και διαρρήξεις και -με κάποια απόσταση- οι σεξουαλικές επιθέσεις (21,3%, 17%, 13%, 10,2%).

Στο πλαίσιο αυτό, όσοι δηλώνουν ανασφαλείς να κυκλοφορούν μόνοι το βράδυ στην περιοχή όπου κατοικούν, εξηγούν την ανασφάλειά τους αυτή ως απόρροια της ύπαρξης πολλών αθλοδωμάτων, της ανεπαρκούς αστυνόμευσης και των ερημικών και κακοφωτισμένων περιοχών (23,7%, 22,9%, 15,2%). Σε σημαντικό παράγοντα αναδεικνύεται, επίσης, η έλλειψη κοινωνικής συνοχής εφόσον το 20% των απαντήσεων εξήγησαν την ανασφάλεια ως αποτέλεσμα της αδιαφορίας των γειτόνων (9,6%) και της αδιαφορίας των περαστικών σε περίπτωση εγκληματικής επίθεσης (10,4%).

Όλα τα παραπάνω παραπέμπουν στο σχετικό με την ποιότητα ζωής προβληματισμό, ο οποίος αποτυπώθηκε στη συγκεκριμένη τελευταία ελληνική έρευνα, ως ικανοποίηση από την παροχή υπηρεσιών στην υγεία, παιδεία, συγκοινωνίες, περιβάλλον κ.λπ. Σύμφωνα με τα ερευνητικά πορίσματα, η ποιότητα ζωής αναδεικνύεται σε προσδιοριστικό της ανασφάλειας παράγοντα, εφόσον το 76,8% όσων φοβούνται ήταν ικανοποιητικοί από την ποιότητα ζωής στο δήμο τους, ενώ στο γενικό δείγμα το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 67,9%. Η διαπίστωση αυτή επαληθεύεται και μέσα από την ανάλυση της παιλιδρόμησης, σύμφωνα με την οποία εκείνοι που είναι ικανοποιητικοί από το επίπεδο της ποιότητας ζωής τους στην περιοχή της κατοικίας τους αισθάνονται δύο φορές (2,042) μεγαλύτερη ανασφάλεια από εκείνους που δηλώνουν ικανοποιημένοι. Ως σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα, οι κάτοικοι της Αθήνας ιεραρχούν, πράγματι, τα ναρκωτικά

(25,5%), τους μετανάστες (21,2%), την ανεργία (19,9%) και στην τέταρτη θέση την εγκληματικότητα γενικά (13,2%).⁶¹

5. Η εμπιστοσύνη των πολιτών στο Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης

Τέλος, είναι απαραίτητο για την ενότητα του προβληματισμού να αναφερθούμε στον πολύ σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η εμπιστοσύνη των πολιτών στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης (ΣΑΠΔ) στην εκδήλωση ανασφάλειας και φόβου του εγκλήματος. Οι πρώτες έρευνες για την εξήγηση του φόβου του εγκλήματος επεσήμαναν τον καθοριστικό ρόλο που μπορεί να παίξει ειδικά η αστυνομία αν είναι παρούσα, πρόθυμη, αποτελεσματική και αποδεκτή από την κοινότητα.⁶² Ο ρόλος αυτός γίνεται σημαντικότερος στο περιβάλλον των σύγχρονων αστικών κέντρων, λόγω της απουσίας του άτυπου κοινωνικού ελέγχου και της χαλάρωσης των κοινωνικών δεσμών. Στο πλαίσιο αυτό, η αστυνομία αποτελεί στις κοινωνικές αναπαραστάσεις των πολιτών «έναν οργανισμό στην υπηρεσία του τοπικού πληθυσμού» και ως εκ τούτου η ικανοποίηση από τις υπηρεσίες της «αποτελεί ένα "λογικό" κριτήριο αξιολόγησής της».⁶³ Έτσι, είναι ερευνητικά θεμελιωμένη η διαπίστωση ότι οι πολίτες που αισθάνονται εντονότερο φόβο είναι και οι περισσότεροι δυσαρεστημένοι από το αστυνομικό έργο και είναι εκείνοι που επιζητούν μεγαλύτερη αστυνόμευση.⁶⁴

Η εικόνα αυτή επαληθεύεται και από τα ελληνικά ερευνητικά δεδομένα. Στην έρευνα του 2004, συγκεκριμένα, καταγράφεται, γενικά, μια αρνητική αξιολόγηση του αστυνομικού έργου και σχεδόν τα 3/4 των ερωτηθέντων αξιολογούν το έργο του αστυνομικού τμήματος της περιοχής τους ως λίγο ή καθόλου αποτελεσματικό (71,8%). Η αξιολόγηση αυτή γίνεται, ωστόσο, ακόμη αρνητικότερη όταν οι απαντήσεις προέρχονται από την πλευρά των θυμάτων (75,8%) ή όσων αισθάνονται ανασφάλεια (77,6%). Αντίστοιχη διαβάθμιση προκύπτει και από τις διεθνείς έρευνες. Από τα δεδομένα της προαναφερθείσας ευρωπαϊκής έρευνας θυματοποίησης προκύπτει ότι ο μέσος όρος ικανοποίησης των κατοίκων των ευρωπαϊκών πρωτευουσών από το αστυνομικό έργο στον τομέα της εγκληματι-

60. G. Hideg & R. Manchin, Environment and safety in european capitals, Research paper, EUICS Consortium, ό.ν., 2005.

61. Διατυπώνεται η άποψη ότι η εγκληματικότητα αναδεικνύεται σε κυρίαρχο κοινωνικό πρόβλημα όταν υποχωρούν οι κοινωνικές ανησυχίες για την εργασιακή απασχόληση, ενώ στην αντίθετη περίπτωση, όταν η ανεργία καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση, η ανασφάλεια για το έγκλημα υπερακτιάζεται (Ph. Robert, M-L. Pottier, Les préoccupations sécuritaires: une mutation?, ό.ν., 2004, 237). Βέβαια, το πιθανότερο είναι η εγκληματικότητα να συσχετίζεται στις απαντήσεις των κατοίκων της Αθήνας και με τα ναρκωτικά και άρα να καταλαμβάνει την πρώτη θέση στην ιεράρχηση αυτή. Δεν αποκλείεται, επίσης η σύνδεση των μεταναστών τόσο με την εγκληματικότητα όσο και με την ανεργία, κάτι που έχει προκύψει και από άλλες έρευνες.

62. St. Box, C. Hale, G. Andrews, Explaining fear of crime, ό.ν., 1988, 353.

63. M. Killias, Précis de criminologie, ό.ν., 2001, 429.

64. U. Zvekic, Les attitudes des victimes envers la police et la punitivité: résultats des sondages internationaux de victimisation, ό.ν., 1997, 8.

κότητας είναι, γενικά, πολύ υψηλός (72%). Οι πιο ικανοποιημένοι είναι οι κάτοικοι του Ελσίνκι και του Εδιμβούργου, με ποσοστά που αγγίζουν το 90%, ενώ οι πιο δυσαρεστημένοι είναι οι κάτοικοι της Αθήνας και της Ρώμης, με ποσοστά 52% και 60% αντίστοιχα.⁶⁵ Και στην έρευνα αυτή καταγράφεται η μεγαλύτερη δυσαρέσκεια εκείνων οι οποίοι δήλωσαν εμπειρία θυματοποίησης μέσα στην τελευταία πενταετία και σχεδόν το ένα τρίτο (29%) θεωρεί ότι η αστυνομία «κάνει σχετικά έως πολύ κακή δουλειά (poor job)» στην αντιμετώπιση του εγκλήματος (20% στα μη θύματα).⁶⁶ Τα πορίσματα της ευρωπαϊκής έρευνας θυματοποίησης δείχνουν, ειδικότερα, τη μεγάλη δυσαρέσκεια των θυμάτων που προέβησαν ήδη σε καταγγελία, από την αντιμετώπιση που τους επεφύλαξε η αστυνομία.

Είναι προφανές ότι τα παραπάνω επηρεάζουν σημαντικά τη γενικότερη τάση για καταγγελία, κάτι που επίσης διαπιστώνει η έρευνα αυτή. Συνολικά, μόνο το 50% περίπου των αδικημάτων καταγγέλλεται στην αστυνομία, με συχνότερες (89%) τις καταγγελίες για κλοπές μεγάλης αξίας και κυρίως αυτοκινήτων (συχνά λόγω ασφαλιστικής υποχρέωσης) και σπανιότερες τις καταγγελίες για απάτη εις βάρος καταναλωτών (9%) και διαφθορά (6%). Μικρή πιθανότητα καταγγελίας καταγράφεται, επίσης, στις σεξουαλικές επιθέσεις (28%).⁶⁷ Ως λόγοι μη καταγγελίας -ειδικά για τη ληστεία- αναφέρονται από τους κατοίκους των ευρωπαϊκών πρωτευουσών: ότι το περιστατικό δεν ήταν αρκετά σοβαρό (38%), ότι δεν αφορούσε την αστυνομία (25%), ότι η αστυνομία δεν ήθελε να κάνει κάτι γι' αυτό (22%) ή ότι δεν μπορούσε να κάνει τίποτα στην περίπτωση τους (20%).

IV. Οι συνέπειες της ανασφάλειας

Παρά τις όποιες ασάφειες του εννοιολογικού περιεχομένου της ανασφάλειας και τις δυσκολίες της σφαιρικής εξήγησής του, το κοινωνικό αυτό φαινόμενο έχει λάβει σχεδόν παγκοσμιοποιημένες διαστάσεις και το μόνο που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί είναι οι σοβαρές συνέπειές του σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Ορισμένοι κάνουν μάλιστα λόγο για έναν νέο εγκληματολογικό τομέα έρευνας και προβληματισμού, ο οποίος εκτός από την επιστημονική του υπόσταση διαθέτει επίσης μία υπόσταση πολιτική και μία ηθική.⁶⁸ Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, ο «φόβος του εγκλήματος» θεωρείται ότι αποτελεί «φυσικό αντικείμενο εγκληματολογικής μελέτης και κυβερνητικής ρύθμισης».⁶⁹ Η συνθετότητα αυτή του γνωστικού αντικείμενου της συνδεομένης με το έγκλημα ανασφάλειας αντανακλάται και μέσα από τις συνέπειές της σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο:⁷⁰

- τα άτομα που αισθάνονται ανασφάλεια οδηγούνται σε αυτοπεριορισμούς στην καθημερινότητά τους και υποβαθμίζεται η ποιότητα ζωής τους,

- οξύνονται οι συγκρούσεις μεταξύ των πολιτών και ενισχύεται η δράση σιγμιαστικών στερεοτύπων (ρατσισμός, ξενοφοβία) τα οποία οδηγούν στην περιθωριοποίηση ολόκληρων ομάδων πληθυσμού αλλά και ολόκληρων συνοικιών των πόλεων,

- ενισχύεται η τιμωρητικότητα των πολιτών, η οποία λειτουργεί αποπροσανατολιστικά στη χάραξη και εφαρμογή μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής κοινωνικο-προληπτικού χαρακτήρα, και

- επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό οι ατομικές πρωτοβουλίες στον τομέα της πρόληψης της θυματοποίησης με αμφιλεγόμενα, αρκετά συχνά, αποτελέσματα.

Είναι ενδεικτικές στο πλαίσιο αυτό οι στάσεις των υποκειμένων της έρευνας και, ειδικότερα, οι προτάσεις τους για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και τη μείωση της ανασφάλειας. Όπως και στην έρευνα του 1998,⁷¹ έτσι και σ' εκείνη του 2004, η πλειονότητα των προτάσεων των κατοίκων της ελληνικής πρωτεύουσας εντάσσεται στην κατηγορία των κατασταλτικών μέτρων. Πιο συγκεκριμένα, το 60% των απαντήσεων συνηγορούν υπέρ της αύξησης της αστυνόμευσης και των περιπολιών και ένα 16% των απαντήσεων εστιάζουν ειδικά στη λήψη κατασταλτικών μέτρων για τους αλλοδαπούς. Οι προτάσεις για κοινωνικά μέτρα πρόληψης και βελτίωσης της ποιότητας ζωής περιορίζονται, αντίθετα, στο 10%.

Σύμφωνα με την ανάλυση παλινδρόμησης οι παράγοντες που εμφανίζουν ισχυρή και στατιστικά σημαντική σύνδεση με την επιβολή κατασταλτικών μέτρων είναι η πηγή ενημέρωσης και η προηγούμενη εμπειρία θυματοποίησης. Διαπιστώνεται, έτσι, ότι εκείνοι που αναφέρουν ως κύρια πηγή ενημέρωσης για το εγκληματικό φαινόμενο την τηλεόραση παρουσιάζουν πολύ μεγαλύτερη προτίμηση στην καταστολή (8,018 φορές) σε σχέση με εκείνους που αναφέρουν ως κύρια πηγή πληροφόρησης τον κοινωνικό περίγυρο. Ανάλογη εικόνα προκύπτει και για όσους δηλώνουν εμπειρία θυματοποίησης μέσα στο χρόνο που προηγήθηκε της έρευνας και οι οποίοι δηλώνουν σχεδόν τριπλάσια (2,760 φορές) προτίμηση στα κατασταλτικά μέτρα σε σχέση με τα μη θύματα.

Τα ερευνητικά δεδομένα δεν θεμελιώνουν, αντίθετα, κάποια ιδιαίτερη σχέση μεταξύ των στάσεων των ερωτηθέντων απέναντι στην αντεγκληματική πολιτική και της (αν)ασφάλειάς τους. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται και από την προηγούμενη διεθνή ερευνητική εμπειρία, η οποία επισημαίνει ότι παρόμοιος συσχετισμός θεμελιώνεται μόνο μεταξύ τιμωρητικότητας και πρόσληψης της εγκληματικότητας ως κοινωνικού προβλήματος, σύμφωνα και με την προαναφερθείσα διάκριση.⁷²

65. Z. Nyiri, *Crime and security in european capitals*, EUICS Research papers, ό.π., 2005.

66. Το ίδιο.

67. Το ίδιο. Το ποσοστό καταγγελιών είναι μεγαλύτερο μεταξύ των κατοίκων της Αθήνας που συμμετείχαν στην ελληνική έρευνα του 2004 (64,5%), παρά την πολύ αρνητικότερη εικόνα τους για την αστυνομική αποτελεσματικότητα.

68. M. Lee, *The genesis of «fear of crime»*, στο *Theoretical Criminology*, vol.5(4), 2001, 467-485(481), όπου γίνεται λόγος για «criminological sub-discipline».

69. Το ίδιο.

70. Βλ. όσα αναλυτικά αναφέρονται στο X. Ζαράφωντου, *Ο φόβος του εγκλήματος*, ό.π., 2002, 63 επ.

71. Στο ίδιο, 145 επ.

72. M. Killias, *Précis de criminologie*, ό.π., 2001, 418.

V. Επίλογος

Σε κάθε περίπτωση, η ανασφάλεια είτε με τη μορφή του άμεσου φόβου του εγκλήματος είτε με τη μορφή της ανησυχίας για την εγκληματικότητα ως κοινωνικό πρόβλημα, επηρεάζει σημαντικά την αντεγκληματική πολιτική. Οι κοινωνικές πιέσεις για τη λήψη αυστηρότερων μέτρων αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου καθώς και η γενικευμένη τάση πολιτικής εκμετάλλευσης της ανασφάλειας έχουν ως δεδομένη συνέπεια την ενίσχυση της καταστολής και την επέκταση του πεδίου ποινικής παρέμβασης του κράτους.

Δημιουργείται, στο πλαίσιο αυτό, μια «συζήτηση» μεταξύ μεγάλης μερίδας των πολιτών και των αρμοδίων αρχών,⁷³ εφόσον οι ανασφαλείς αμφισβητούν την ικανότητά τους για διατήρησή της κοινωνικής ειρήνης. Το κράτος από την πλευρά του αναδιπλώνεται όλο και περισσότερο σε μια αντίληψη κατ' εξοχήν καταστατική, η οποία εκφράζεται μέσα από τις σύγχρονες πολιτικές ασφάλειας. Είναι προφανές ότι η τάση αυτή είναι εντονότερη σε κοινωνίες με παράδοση ισχυρού κράτους. Στην πραγματικότητα, σύμφωνα με την άποψη αυτή, δεν πρόκειται πράγματι για *πολιτικές ασφάλειας*, αλλά για *πολιτικές τάξης* γιατί η μικροεγκληματικότητα που αποτελεί τη βάση εμφάνισης των αισθημάτων ανασφάλειας δεν αντιμετωπίστηκε. Τα πολύ μικρά επίπεδα εξιχνιάσεων στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας είναι ενδεικτικά. Προκειμένου να αντισταθμιστεί η αρνητική αυτή εικόνα, η προτεραιότητα από την πλευρά του κράτους δίνεται στους τομείς λιγότερο σοβαρών αλλά πολύ διαδεδομένων αδικημάτων, τα οποία εξιχνιάζονται εύκολα, όπως είναι η χρήση ναρκωτικών, η παράνομη μετανάστευση ή τα τροχαία. Και με δεδομένη την αδυναμία ποινικής παρέμβασης στην περίπτωση των μικροαταξιών ή αντικοινωνικοτήτων, το κράτος προβαίνει σε νέες μορφές ποινικοποιήσεων, όπως η περίπτωση της αστυνομικής επέμβασης με διευρυμένη, μάλιστα, διακριτική ευχέρεια σε συγκεντρώσεις νέων στους κοινόχρηστους χώρους πολυκατοικιών, στη Γαλλία.⁷⁴ Σύμφωνα με το συλλογισμό αυτό, οι εν λόγω πολιτικές δεν διασφαλίζουν στην πραγματικότητα όσους φοβούνται και απειλούνται. Διασφαλίζουν βραχυπρόθεσμα μόνο, εκείνους που ανησυχούν αν και δεν απειλούνται.⁷⁵

Οι απαντήσεις, ωστόσο, στο σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο της εγκληματικότητας δεν μπορούν να είναι άμεσες ούτε πρόχειρες και δημαγωγικές. Στο σημείο αυτό εντοπίζεται, εξάλλου, και η μεγάλη χρησιμότητα της εγκληματολογικής έρευνας, η οποία –κατά παράδοξο τρόπο– δεν χρηματοδοτείται τη στιγμή που οι πολιτικοί και οι κυβερνήσεις ανάγουν την εγκληματικότητα σε κυρίαρχο θέμα. Χρηματοδοτούνται, αντίθετα, αμφιλεγόμενες αποτελεσματικότητας μέτρα τεχνικής πρόληψης, όπως είναι η ηλεκτρονική επιτήρηση, τα οποία συνιστούν επιπρόσθετα σοβαρή απειλή για την ίδια τη δημοκρατία.⁷⁶ Μέσα στο κλίμα αυτό, το κοινωνικό κράτος παραχωρεί τη θέση του σε μέτρα καταστολής και εκφοβισμού των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων,⁷⁷ τα οποία επιζητούν ενός είδους νομιμοποίηση μέσα από το ψευδο-δίλημμα «ασφάλεια ή ελευθερία».⁷⁸ Ένα παρόμοιο δίλημμα είναι, ωστόσο, ασύμβατο με το δημοκρατικό σύστημα, στο πλαίσιο του οποίου η ασφάλεια θεμελιώνεται σε τρεις βασικούς άξονες: δικαιώματα του ανθρώπου, ατομικές ελευθερίες και κρατικές εγγυήσεις.

73. Ph. Robert, *L'insécurité est-elle fongible dans le maintien de l'ordre? Dossier-Débat: La sociologie, les sociologues et l'insécurité*, στο *Sociologie du travail*, 47, 2005, 89-99(95).

74. Το ίδιο, 98.

75. Το ίδιο.

76. S. Roché, *Le rapport du chercheur à son objet et son évolution*, στο *Sociologie du travail*, 47, ό.π., 2005, 99-113(105).

77. Α. Τσίτσουρα, *Εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, στο Α. Μαγγανάς (Επιμ.) *Τιμητικός Τόμος για την Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου*, τ.Β', Νομική Βιβλιοθήκη-Bruyland, 2003, 1405-1422(1414). Βλ. επίσης, Γ. Πανούσης, *Ανασφάλεια-Το «σκιάχτρο» της παγκοσμιοποίησης*, στο ΠοινΔικ 2004, 1153-1165, καθώς και P. Landreville, *Από την κοινωνική ένταξη στη διαχείριση των κινδύνων; Οι πολιτικές και οι πρακτικές στο κεφάλαιο των ποινών*, (μτφρ. Α. Μαγγανάς), στο ΠοινΔικ 2005, 1461-1468 (1467).

78. Βλ. και όσα αναφέρει σχετικά ο Ν. Κουράκης, *Το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλειά του*, στο *Ιδίου, Εγκληματολογικοί ορίζοντες*, τ.Α', Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, Β' έκδοση, 159-169(158).